

Інформаційна довідка
щодо проєкту Закону України «Про внесення змін до статті 182
Кримінального процесуального кодексу України щодо встановлення
максимального розміру застави»
*(реєстр. № 15025 від 10.02.2026)**

***Анотація.** В інформаційній довідці розглянуто питання встановлення максимальної межі розміру застави у кримінальному провадженні в контексті проєкту Закону України (реєстр. № 15025 від 10.02.2026).*

Розглядається відповідність запропонованого правового регулювання вимогам кримінального процесуального законодавства України, принципам пропорційності та індивідуалізації запобіжних заходів, практиці Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини, а також відповідним підходам держав-членів ЄС.

***Ключові слова:** застава, запобіжні заходи, суддівська дискреція, принципи пропорційності та індивідуалізації запобіжних заходів, верховенство права, майновий стан особи, підозрюваний, обвинувачений.*

Вступ

Забезпечення належного застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні є важливим складником гарантування права особи на свободу та особисту недоторканність, а також належного здійснення кримінального судочинства. Водночас застосування застави як альтернативного запобіжного заходу має забезпечувати належну процесуальну поведінку підозрюваного чи обвинуваченого без створення для нього надмірного майнового тягара.

Актуальність проєкту Закону України (реєстр. № 15025 від 10.02.2026) (далі – законопроект) зумовлена відсутністю законодавчо визначеної верхньої межі розміру застави, яка може бути призначена у виключних випадках, коли встановлені законом розміри застави не здатні забезпечити виконання підозрюваним або обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків. У пояснювальній записці зазначається, що відсутність законодавчо визначеної верхньої межі такого перевищення створює ризики неоднакового застосування відповідної норми судами, породжує непередбачуваність судової практики та ускладнює забезпечення єдності правозастосування.

Метою законопроекту є встановлення законодавчо визначеної максимальної межі розміру застави та запобігання практиці призначення таких її розмірів, які фактично унеможливають внесення застави особою.

Основна частина

Законопроектом пропонується внести зміни до частини п'ятої статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) щодо встановлення максимально допустимого розміру застави у сумі, що не може перевищувати тисячу розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Аналіз положень законопроекту дає підстави звернути увагу на окремі проблемні аспекти.

Пояснювальна записка обґрунтовує необхідність запровадження верхньої межі застави загальною потребою обмеження суддівської дискреції та запобігання визначенню надмірних її розмірів, однак не містить розрахунків, аналізу судової практики чи інших даних, які б давали змогу оцінити, чому саме зазначений розмір є достатнім для досягнення мети регулювання.

Відповідне обмеження слід оцінювати з урахуванням вимог чинного кримінального процесуального законодавства щодо індивідуального визначення розміру застави. Відповідно до частини четвертої статті 182 КПК України слідчий суддя, суд при визначенні розміру застави мають враховувати обставини кримінального правопорушення, майновий та сімейний стан підозрюваного, обвинуваченого, інші дані про його особу та ризики, передбачені статтею 177 цього Кодексу. Крім того, розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання покладених на особу обов'язків та не бути завідомо непомірним для неї.

Встановлення верхньої межі розміру застави може обмежити можливість її індивідуалізації з урахуванням майнового стану особи. Зокрема, в умовах значної майнової диференціації суспільства визначена законом гранична сума застави в окремих випадках може виявитися недостатньою для забезпечення її належного процесуального ефекту¹. Це зумовлює необхідність при встановленні верхньої межі застави забезпечити баланс між вимогами правової визначеності та пропорційності запобіжного заходу, з одного боку, та можливістю врахування індивідуального майнового стану особи і реальної спроможності застави забезпечити виконання покладених на неї процесуальних обов'язків – з іншого.

Конституційний Суд України у Рішенні від 21 липня 2026 року № 9-р(П)/2026, визнаючи конституційність чинної моделі визначення розміру застави, виходив, зокрема, із необхідності забезпечення її індивідуалізації та можливості врахування конкретних обставин кримінального провадження, сімейного та майнового стану особи, а також інших даних про особу та ризиків. При цьому зазначалося, що розмір застави має бути відчутним для особи, але не таким, що фактично унеможлиблює її альтернативність триманню під вартою².

Важливою у контексті оцінки запропонованого регулювання є практика Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду, яка свідчить про те, що проблематика визначення застави понад встановлені законом загальні межі може бути пов'язана не лише з відсутністю її верхньої межі, а й із недостатнім обґрунтуванням судом необхідності такого перевищення. Так, у період із 5 вересня 2019 року до 30 червня 2025 року Апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду було переглянуто 408 справ, у 299 з яких розмір застави

¹ КСУ істотно підвищив вимоги до мотивування великого розміру застав – юрист. *Интерфакс-Україна*. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/interfaks-ukrayina-ksu-istotno-pidvyshchyyv-vymogy-do-motyvuвання-velykogo-rozmiru-zastav>

² Рішення Конституційного Суду України (другий сенат) у справі за конституційною скаргою Дудіна Романа Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу п'ятого частини п'ятої статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (про забезпечення альтернативності застави триманню під вартою) від 21 липня 2026 року № 9-р(П)/2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-26#Text>

визначався понад загальні межі³. Показовим є також рішення Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 10 березня 2026 року, яким розмір застави було зменшено з 4,992 млн грн до 998,4 тис. грн у зв'язку з неналежним обґрунтуванням судом першої інстанції винятковості випадку, що є підставою для визначення застави понад загальні межі⁴.

Зазначене свідчить про те, що вдосконалення правового регулювання доцільно пов'язувати не лише із запровадженням формальної верхньої межі застави, а й із забезпеченням чітких критеріїв і належних стандартів мотивування судових рішень у випадках визначення її розміру понад загальні межі.

Важливим для оцінки законопроекту є також підхід Європейського суду з прав людини (далі також – ЄСПЛ) щодо визначення розміру застави. У своїй практиці Суд не встановлює вимоги щодо обов'язкового визначення законом єдиної максимальної суми застави. Натомість ключове значення надається тому, чи був визначений судом розмір застави обґрунтованим, чи враховував він майновий стан особи та чи забезпечував реальну можливість її звільнення під заставу. Так, у справі *Istomina v. Ukraine* / Істоміна проти України від 13 січня 2022 року (заява № 23312/15) ЄСПЛ констатував порушення пункту 3 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з тим, що національні суди, визначаючи надзвичайно великий розмір застави, не здійснили належної оцінки майнового стану та спроможності заявниці її сплатити, а також не навели достатнього обґрунтування необхідності саме такого розміру застави. При цьому Суд звернув увагу, що національне законодавство допускало встановлення застави понад загальні межі у виключних випадках, однак таке рішення мало ґрунтуватися на ретельному аналізі обставин справи та належному обґрунтуванні її виняткового характеру⁵. Отже, підхід ЄСПЛ орієнтований насамперед на індивідуальне визначення розміру застави, врахування майнової спроможності особи, належне мотивування судового рішення та забезпечення реальної можливості звільнення під заставу, а не на встановлення єдиної верхньої межі її розміру.

У праві Європейського Союзу визначення розміру застави розглядається у контексті необхідності забезпечення пропорційності та індивідуалізації застосування запобіжних заходів. Зокрема, у Рекомендації Комісії (ЄС) 2023/681 від 8 грудня 2022 року⁶ зазначено, що у разі встановлення застави як умови звільнення з-під варти її розмір має бути пропорційним майновим можливостям підозрюваного або обвинуваченого.

³ Визначення розміру застави для підозрюваних у практиці Вищого антикорупційного суду. URL: <https://ap.vaks.gov.ua/articles/vyznachennia-rozmiru-zastavy-dlia-pidozriuvanykh-u-praktytsi-vyshchoho-antikoruptsiynoho-sudu/>

⁴ АП ВАКС зменшила розмір застави працівнику одного з міжрайонних відділів Служби безпеки України. URL: <https://ap.vaks.gov.ua/publications/ap-vaks-zmenshylo-rozmir-zastavy-pratsivnyku-odnoho-z-mizhrayonnykh-viddiliv-sluzhby-bezpeky-ukrainy>

⁵ Рішення Європейського суду з прав людини (П'ята секція) у справі «Істоміна проти України» (Заява № 23312/15). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_h11#Text

⁶ Commission Recommendation (EU) 2023/681 of 8 December 2022 on procedural rights of suspects and accused persons subject to pre-trial detention and on material detention conditions. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reco/2023/681/oj/eng>

У *Франції* застава застосовується як один із елементів судового контролю. Відповідно до статті 138 Кримінального процесуального кодексу⁷ розмір та строки внесення застави визначаються суддею з урахуванням, зокрема, ресурсів та фінансових зобов'язань особи. У *Німеччині* згідно з параграфом 116а Кримінального процесуального кодексу⁸ застава може бути внесена, зокрема, у грошовій формі, а її розмір і вид визначаються суддею на власний розсуд. При цьому закон не встановлює фіксованої максимальної суми застави. У *Польщі* відповідно до параграфу 2 статті 266 Кримінального процесуального кодексу⁹ розмір, вид та умови внесення застави визначаються у відповідному судовому рішенні з урахуванням матеріального стану обвинуваченого та особи, яка вносить заставу, розміру завданої шкоди та характеру вчиненого діяння. Водночас кримінальне процесуальне законодавство не встановлює фіксованої максимальної суми застави.

Отже, у зазначених державах-членах ЄС регулювання застави ґрунтується передусім на індивідуалізації її розміру та співвідношенні із процесуальними ризиками й майновими можливостями особи, тоді як встановлення єдиної верхньої межі не є загальним підходом, що узгоджується з рекомендаціями Європейської Комісії.

Реалізація положень законопроекту може вплинути на дохідну частину державного бюджету у зв'язку з обмеженням максимального розміру застави, що може зумовити зменшення обсягу коштів, які у передбачених законом випадках можуть бути звернуті в дохід держави. Проте, всупереч частині першій статті 27 Бюджетного кодексу України та частині третій статті 91 Регламенту Верховної Ради України до законопроекту не додано фінансово-економічного обґрунтування, включно з відповідними розрахунками.

Положення пункту 1 Прикінцевих положень законопроекту щодо набрання чинності не враховує приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу верховенства права необхідно передбачати розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

Висновки

Доопрацювання законопроекту видається доцільним у частині додаткового обґрунтування запропонованої максимальної межі застави, забезпечення її узгодженості з принципами пропорційності та індивідуалізації запобіжних заходів, потребують також уточнення очікувані результати реалізації запропонованих змін. Водночас підходи Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, а також положення кримінального процесуального законодавства України та деяких держав-членів ЄС свідчать про важливість індивідуального визначення розміру застави з урахуванням майнового стану особи та конкретних обставин кримінального провадження. За таких умов установлення абсолютної верхньої межі застави може в окремих

⁷ Code de procédure pénale. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/

⁸ Strafprozeßordnung (StPO). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html>

⁹ Kodeks postępowania karnego. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970890555>

випадках обмежити можливість визначення її розміру, достатнього для забезпечення належного виконання підозрюваним чи обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*